

1. Liefde die de angst overwint

De gereformeerde gezindte heeft veel weg van de Katwijkse vuurtoren. Een statig en stevig monument; smeteloos, wit, vierkant. De vuurbaak heeft vele stormen getrotseerd, maar er is een gebrek ... Het licht is gedoofd. De gezindte staat als een huis, maar er komt weinig terecht van het verbreiden van de Bijbelse boodschap en van het positief beïnvloeden van de samenleving. Hoe komt dat? De maatschappelijke druk op orthodoxe christenen is in de afgelopen decennia groter geworden. In het maatschappelijke debat is weinig ruimte voor de exclusiviteit van het christelijke geloof. Christenen zijn prima, zolang ze maar niet claimen dat hun religie ook normatief is voor anderen. Het probleem is niet de exclusieve opvatting over de waarheid, maar de visie dat die waarheid universeel normatief is en dus voor iedereen geldt.

Als een orthodox christen abortus afwijst, best; als zij haar kindje houden wil in moeilijke omstandigheden wekt dat zelfs bewondering. Als christenen abortus echter willen verbieden, roept dat veel aversie op. Waar bemoeien zij zich mee?

De opkomst en radicalisering van de islam versterkt het gevoel dat religie gevaarlijk is. De confrontatie met een vorm van religie die niet door de Verlichting heen gegaan is, roept bij de kinderen van de Verlichting agressie en aversie op die zich ook keert tegen orthodoxe christenen.

Toenemende druk zou tot meer innerlijke kracht moeten leiden. Toch lijkt dat voor de gereformeerde gezindte niet op te gaan. Er is eerder verwarring en angst. Veel reforma-

torische christenen voelen zich geïntimideerd en zwijgen waar ze zouden mogen en moeten spreken.

Maar is die maatschappelijke druk echt de oorzaak van het gedoofde licht? Maatschappelijke druk is de normale atmosfeer voor christenen. Zij worden getolereerd en soms gewaardeerd, maar moeten steeds voorbereid zijn op de confrontatie. Ze mogen zich niet terugtrekken uit de wereld. Ze zijn immers op missie, gezonden door Hem Die in een vijandige wereld is afgedaald om vrede te scheppen. In het Nieuwe Testament betekent verdrukking letterlijk dat er geen ruimte voor je is. De maatschappelijke druk herinnert de christen eraan dat hij een beter Vaderland heeft. Maatschappelijke druk is een kenmerk van genade, een insigne van Christus. Als de wereld het de discipelen van Jezus wat moeilijker maakt om zich thuis te voelen, is dat niet iets om over te piepen, maar om voor te danken.

Communicatie

Is het doven van het licht dan te wijten aan de moeizame communicatie van een ongemakkelijke boodschap? De culturele elite in de grachtengordel aanvaardt de gereformeerde gezindte wel als een zeldzaam relict, maar zit niet te wachten op haar boodschap. Het orthodoxe geloof is ouderwets, uit de tijd. Bovendien heeft de gezindte nauwelijks toegang tot de seculiere media en spreekt ze een taal die mensen niet meer verstaan.

Het radicale Evangelie is nooit 'naar de mens' geweest, maar het lijkt er soms op dat de vorm waarin reformatorische christenen de boodschap van dat Evangelie gieten het voor hun seculiere medemensen nog lastiger maakt. Orthodoxe protestanten beseffen dat het heil van hun 'medereizigers naar de eeuwigheid' afhangt van het persoonlijke geloof in de Heere Jezus. Zij weten dat dit geloof

zich niet laat afdwingen of opdringen, maar ze kijken wel met bewogenheid naar hun ongelovige naasten, die zonder God en zonder hoop verder leven zonder daar last van te hebben.

Andere religies hebben dat besef veel minder. Joden vinden het best dat heidenen heidens blijven, als zij de ruimte voor de joodse geloofsbeleving maar niet beperken. De heidenen zijn niet aan de Thora gebonden, hoogstens aan de noachitische geboden. Moslims nemen er genoeg mee dat joden en christenen, als mensen van het boek, God dienen op hun eigen manier, als zij zich maar aan de islam onderwerpen als ze in de minderheid zijn. De meeste moslims evangeliseren niet.

Bij orthodoxe christenen komen in de ogen van buitenstaanders twee onhebbelijkheden samen. Zij denken dat ze alleen zicht op de waarheid hebben. Al belijden ze nog zo ootmoedig dat zij de waarheid niet in pacht hebben, uit alles blijkt het tegendeel. Daardoor wordt de indruk gewekt dat ze onbetrouwbaar zijn en een verborgen agenda hebben.

Daarnaast hebben zij vanuit hun visie op de noodzaak van bekering en persoonlijk geloof ook nog eens de onhebbelijke eigenschap om hun visie aan anderen op te dringen en als ze in de meerderheid zijn die visie aan anderen op te leggen.

Dat is zo ongeveer het imago van orthodoxe protestanten bij een breed publiek. Het is slikken of stikken, buigen of barsten; zo komt het over bij seculiere Nederlanders die de moeite nemen om zich erin te verdiepen. De kern van waarheid zit daarin dat ze geloven dat de waarheid exclusief en universeel normatief is en dat die waarheid – die zij belijden slechts ten dele te kennen – wel volkomen geopenbaard is in het onfeilbaar Woord van God.

Christenen zijn misschien wel te gevoelig voor hun imago. Zij zijn niet te veel naar binnen gekeerd, maar juist te veel naar buiten gericht. Ze zijn op een verkeerde manier naar buiten gericht; te gespist op allerlei vormen van kritiek, te angstvallig. Ze zijn niet te weinig naar buiten gericht, maar te weinig naar boven.

Het is nooit makkelijk geweest om de boodschap van Gods Woord te communiceren. Die boodschap roept per definitie weerstand op. De profeten en apostelen waren geen communicatiedeskundigen, maar mensen die de waarheid liefhadden boven hun eigen leven. Mensen met liefde tot God en hun naaste; een liefde die de angst overwint.

Schildpad

Sommigen stellen dat orthodoxe christenen meer naar buiten moeten treden. Het is alsof je een schildpad op zijn rug tikt en zegt: steek je kop eens uit. Dat werkt niet, zolang de diepere oorzaak van dat gebrek aan communicatie niet wordt opgelost.

Is die diepere oorzaak dan de wereldgelijkvormigheid? Op het eerste gezicht lijkt dat mee te vallen. Reformatorische christenen staan bij de wereld bekend om hun levenspatroon. Het zijn de mensen die 's zondags twee keer naar de kerk gaan en op die dag geen ijsje kopen. Je moet ze geen bioscoopbon geven, want zij onthouden zich van werelds vermaak. Zij hebben geen seks voor het huwelijk. Het zijn hardwerkende calvinisten. Gereformeerd staat voor streng. Het woord 'genade' is niet het eerste waar de wereld aan denkt bij reformatorische christenen. Dat is schokkend. Want genade is de kern van hun geloof.

Het moralistische imago is misschien ook wel onontkoombaar, omdat de ethiek in het geding is. Dogmatiek

interesseert de wereld niet, maar in de ethiek botsen twee werelden frontaal op elkaar. Christenen zijn niet autonoom; ze houden zich aan een hogere norm en laten zich gezeggen door Gods wet, omdat zij hun eigen inzichten wantrouwen. Dat staat haaks op de moraal en de ethiek van mensen, die vooral vrij willen zijn om te doen en te laten wat zij zelf willen, mits ze anderen maar niet in hun vrijheid beperken.

Om dat conflict draait het steeds weer: bij de handhaving van de zondagsrust; bij de bescherming van het menselijk leven van conceptie tot sterfbed en bij de ontplooiing van de seksualiteit binnen de veilige haven van het huwelijk. Het beroep op Gods Woord roept verzet op. Hoe verklaarbaar ook, het moralistische imago van orthodoxe christenen maakt wel wat duidelijk. Het lukt hen niet om de kern van hun geloofsbelijdenis te communiceren, ze zijn niet in staat om te laten zien wat genade vermag.

Radicaal

Is de oorzaak van het gedoofde licht dan misschien te vinden in een gebrek aan radicaal christendom? Het Evangelie van Christus is een boodschap van radicale overgave aan de radicale genade van God wat leidt tot een leven van radicale keuzes. Christenen zijn burgers van het Koninkrijk der hemelen. Zij hebben een dubbel paspoort. Sterker nog: ze hebben hier slechts een voorlopige verblijfsvergunning. Juist zo zijn ze vruchtbaar voor de samenleving.

Christenen die het meest radicaal gericht zijn op het komende Koninkrijk zijn vaak ook het meest effectief in het uitdragen van de christelijke boodschap en in het beïnvloeden van de samenleving. Dat bewijst de kerkgeschiedenis; denk aan het puritanisme, het methodisme, het Reveil.

De radicaliteit van de vreemdelingschap wordt vaak gelineerd door de gedachte dat christenen wel vreemdelingen op aarde zijn, maar niet wereldvreemd: wel in de wereld, maar niet van de wereld. Dat klopt wel, maar wordt soms toch te gemakkelijk gezegd. Het is een mantra geworden waarmee iedereen instemt, maar waar niemand warm of koud van wordt.

Reformatorische christenen maken zich zorgen om de teeloegang van al wat heilig is: het huwelijk, de zondag, de gratie Gods waarbij de overheid regeert. Ze voelen zich vreemdelingen. Maar tegelijk worden ze ook door die cultuur beïnvloed. Postmodern kwelwater sijpelt door de reformatorische dijk. De vaste waarheden van de gereformeerde traditie maken bij sommigen plaats voor postmoderne onzekerheid en twijfel. Uit reactie tegen dat gevaar is er bij anderen sprake van een rationalisering van de geloofsinhoud en een formalisering van het geloofsleven; de leer verhardt, het leven verstart.

Christenen verliezen ook veel energie aan interne aangelegenheden: soms in het bestrijden van elkaar, soms in het gezamenlijk opbouwen van organisaties voor 'goede doelen'. Dat laatste is vruchtbaarder dan het eerste, maar je kunt je energie slechts één keer gebruiken. Er is zo veel intern te regelen en te doen dat er weinig tijd en energie overblijft voor gewoon contact met niet-reformatorische naasten.

De gereformeerde gezindte is behoorlijk verlamd. De symptomen van die verlamming zijn: conflictmijdend gedrag, innerlijke onzekerheid, belabberde communicatie en een obsessieve aandacht voor interne aangelegenheden. Is het vreemd dat de wereld wel een monument ziet, maar geen licht?

Zonnebril

Een diepere oorzaak van het gebrek aan impact wordt vaak gezocht in het verdwijnen van het authentieke geestelijke leven. Vroeger was er authentiek geestelijk leven, nu is er slechts vorm zonder inhoud. Daar zit een kern van waarheid in. Wie zal durven ontkennen dat er sprake is van innerlijke uitholling? Wie dat ontkent, is oppervlakkig. Toch is de klacht over het verval een vorm van kwakzalverij, omdat het de verlamming versterkt.

Het is de vraag of de analyse klopt. Wie de geschiedenis van de gereformeerde gezindte kent, weet dat deze klacht altijd al geuit is. In de periode van de Nadere Reformatie – die nu als gouden eeuw geldt – klaagden de voorgangers over het gebrek aan geestelijk leven. Elke generatie denkt dat vroeger alles beter was. Als het waar was, zou de christelijke kerk allang verdwenen zijn.

In de Nederlandse kerkgeschiedenis zijn steeds perioden van opleving geweest. Opwekkingsbewegingen zetten zich radicaal af tegen de heersende cultuur en riepen verzet op. Anderzijds wisten ze door het significante verschil die cultuur wel te beïnvloeden, zoals bijvoorbeeld het Reveil.

Naast grote opwekkingen, die de kerkhistorische overzichten halen, zijn er ook steeds kleinere opwekkingsbewegingen geweest, die verdorde christenen en kerken nieuw geestelijk leven inbliezen. Zo zijn er ook in de afgelopen decennia steeds perioden geweest van heropleving van het geestelijk leven door een radicale prediking van zonde en genade. Dankzij die grote en kleine opwekkingen is de geschiedenis van het orthodoxe protestantisme geen verhaal van voortdurende achteruitgang.

Een opwekking is nooit een onvermengde zegen. Er komen bijna altijd ook krachten los die minder geestelijk zijn.

Niet zelden leidt opwekking tot verdeeldheid en verwarring. Niettemin is het een krachtig werk van de Geest; een vernieuwing van de kerk.

Misschien is een oorzaak van de huidige verlamming wel het gebrek aan geloof in de mogelijkheid van geestelijke vernieuwing. De gereformeerde gezindte heeft een grote allergie ontwikkeld voor radicaliteit. Dat is wel begrijpelijk, maar ook gevaarlijk. Als er geen ruimte is voor radicale vernieuwing, wordt de Geest bedroefd en wellicht uitgeblust.

De diagnose van de voortgaande uitholling heeft trekken van een nostalgische mythe. Altijd hebben mensen gedacht dat het vroeger beter was. De kerk is echter springlevend. Wereldwijd groeit de gemeente van Christus elke dag. Ook in Nederland zijn er veel jonge mensen met een oprecht verlangen om de Heere te leren kennen. De Heilige Geest werkt. Wie dat niet ziet, moet zijn zonnebril afzetten.

Eenheid

Ligt de oorzaak dan in de kerkelijke verdeeldheid? Eenheid is mooi om naar te streven, maar geen oplossing voor de communicatie van de Bijbelse boodschap in de samenleving. De verdeeldheid valt trouwens ook wel mee; in ieder geval wordt die in de samenleving niet als probleem ervaren. De nuanceverschillen tussen orthodox-gereformeerden zijn daar volslagen onbekend; en terecht. De wereld voelt haarscherp aan dat al die kerken uiteindelijk dezelfde boodschap hebben.

Sommigen stellen dat mensen in de gereformeerde gezindte elkaar steeds meer de maat nemen. Ook dat is de vraag. Vorige generaties waren veel polemischer. Zij debatteerden scherp over twee of drie verbonden en over

de tucht als kenmerk van de kerk. Er wordt nu veel meer gewapperd met de mantel der liefde.

Als mensen elkaar echter werkelijk liefhebben, willen ze elkaar niet kwijt. Zij kunnen juist daardoor heftig tegen elkaar tekeergaan. Het ontbreken van scherp onderling debat is eerder een teken van postmoderne onverschilligheid. Christenen kunnen elkaar beter om de oren slaan dan elkaar niets meer te zeggen hebben.

Het aandringen op kerkelijke eenheid is prima, maar het is geen voorwaarde voor het verspreiden van het licht en het mag zeker geen smoes worden voor het ontbreken van het vrijmoedige getuigenis in de wereld.

Zorgen uiten over oppervlakkigheid, oproepen tot eenheid, investeren in presentie en presentatie; het is allemaal goed. Maar het is symptoombestrijding. Net als aspirine werkt het maar even.

Angst

Alle symptomen wijzen op een verlamdende angst, waardoor christenen zich laten beheersen. Angst om verkeerd begrepen, om veroordeeld en gediscrimineerd te worden, leidt ertoe dat orthodoxe christenen het moeilijk vinden om onbeschoemd voor hun mening – of liever: voor de op de Bijbel gefundeerde overtuiging – uit te komen. De angst voor een boemerang-effect maakt christenen in de politiek voorzichtig om in ethische kwesties klare wijn te schenken.

Door de verabsolutering van gelijkheid en het voortdurend hameren op tolerantie, neemt de tolerantie juist af. Dat is paradoxaal, maar niet onbegrijpelijk, want alles wordt getolereerd, behalve intolerantie. Christenen worden gezien als intolerant en moeten daarom hun opvattingen tot hun privéleven beperken en er anderen niet mee lastigvallen.

Uit angst om verkeerd begrepen te worden, mijden zij daarom vaak het conflict en kruipen in hun schulp.

Daarbij komt de vrees voor de toekomst van de gereformeerde gezindte. Zal het lukken om de boodschap van de enige troost over te dragen aan de volgende generaties? Zullen zij niet afhaken en alles vaarwel zeggen? Die vrees is best reëel. De zuigkracht van de wereld is groot, de moderne media zijn niet meer buiten de deur te houden. Reformatorische christenen zijn er niet in getraind om daar goed mee om te gaan.

De angst om de erfenis te verliezen, komt tot uiting in verstarring en in een obsessie om te behouden wat-wenog-hebben. Vooral het gebruik van het woordje 'nog' is veelzeggend. We hebben 'nog' onze vrijheid, 'nog' onze scholen, 'nog' volle kerken. 'Nog' is het woord van de angst. Angst is niet verkeerd; het behoedt voor roekeloosheid. Maar het gaat wel mis als de angst overheerst, beknelt en verlamt. De intimidatie door de wereld kan christenen beroven van hun spontaniteit, onbevangenheid en openhartigheid. Ze zijn zichzelf kwijt, omdat ze steeds angstvallig om zich heen kijken.

Doodsangst

Als het waar is dat angst reformatorische christenen verlamt, dan is dat juist een opvallende vorm van wereldgeïjkvormigheid, van aanpassing aan het denkschema van deze wereld. Als er iets kenmerkend is voor de ontwikkelingen in de westerse samenleving van de afgelopen tien jaar, dan is het de toename van de angst. Die angst leidt tot een grote roep om veiligheid en tot verharding van de tegenstellingen.

Allerlei angsten – de angst voor terrorisme, de angst voor de islam, de angst om te falen – zijn in het perspectief van

Gods Woord te herleiden tot doodsangst. De doodsangst heeft wel een ander karakter dan decennia geleden. Het is niet zozeer angst voor wat na de dood komt, maar wel voor de dood zelf en voor de beperktheid en eindigheid van het leven. Het is vreselijk eng om een sterveling te zijn. De Hebreënbrieff leert dat de duivel door de macht en de angst van de dood mensen levenslang aan de sla-vernij onderwerpt (2:13, 14). Die woorden zijn verrassend actueel.

De meeste mensen zullen hun angsten en zorgen niet snel verbinden met dood en oordeel, maar dat betekent niet dat er geen verband is. De apostel Johannes verbindt de angst met het laatste oordeel. 'De vrees heeft pijn' (1 Joh. 4:18). Je kunt ook lezen: 'De vrees houdt immers straf in' (HSV). Vrees voor het oordeel komt voort uit het denken in termen van loon en straf. Vrees is een symptoom dat het niet vlak ligt met God, dat er geen zicht is op Zijn genade.

Haat en liefde

Angst en haat zijn wissel­spelers. Als je een hekel aan iemand hebt, komt het vaak omdat je bang bent. Alleen de liefde is in staat om de spiraal van geweld te doorbreken. Alleen de liefde leert bidden voor vijanden en de linkerwang toekeren. Alleen de liefde werpt de vrees uit.

Vanuit de liefde kun je onbevreesd spreken op de plaats waar je geroepen bent. Je hoeft je niet te schamen voor een op de Bijbel gefundeerde levensovertuiging, ook al staat die haaks op de heersende morele codes in de samenleving. Waarom zou je bang zijn? Je hebt niets te verliezen. Gods Woord heeft een heilzame boodschap voor alle mensen en er is onder de hemel maar één Naam waardoor mensen zalig moeten worden. Christenen zijn kleine profeten.

In de huidige context kun je soms beter door daden dan door woorden getuigen. In een tijd waarin zelfontplooiing zo belangrijk is, zijn christenen geroepen tot zelfverloochening. In een tijd van individualisme zijn christenen juist geroepen om te leven in een gemeenschap. Door zo te leven vanuit de liefde kunnen christenen 'het verschil maken', of liever: laten zien dat er Eén is Die het verschil maakt. Christenen zijn kleine priesters.

Vreemdelingschap is geen kwestie van wereldmijding. Dat gaat toch niet lukken. Het is bovendien in strijd met de opdracht om in de wereld present te zijn. Vreemdelingschap vloeit voort uit de oriëntatie op een andere wereld, een beter Vaderland. Alle keuzes worden dan bepaald door de wetenschap dat deze wereld voorbijgaat en door de wetenschap dat deze wereld – door de crisis van het eindoordeel heen – de erfenis is van de zachtmoedigen. Christenen zijn kleine koningen, erfgenamen van het Koninkrijk van Christus.

Liefde drijft de vrees uit. Als angst het diepste probleem van de gereformeerde gezindte is, dan is de liefde het medicijn. Liefde voor de heiligheid van God overwint de vrees om voor Hem uit te komen. Een christen is nergens bang voor, zelfs niet voor de dood, maar een christen is wel bang om iets te doen wat tegen de wil van God ingaat. De 'vreze des Heeren' is sterker dan alle mensenvrees.

Liefde voor de naaste overwint de schroom om te getuigen en maakt een christen gunnend en eerlijk. Liefde voor de waarheid overwint het postmoderne relativisme. Broederlijke liefde overwint vooroordelen en machtsstrijd. De liefde voor Christus overwint de vrees voor het verdiende oordeel en maakt de christen vrij. De liefde voor Christus wortelt in de liefde van Christus. Wij hebben Hem lief, omdat Hij ons eerst heeft liefgehad.